

Obsah

1.	Úvod	11
1.1	Situace oboru	11
1.2	Místo této práce v oborové souvislosti	12
1.3	Vztah k dosavadní literatuře	13
1.4	Jaké cíle si klade tato práce?	14
1.5	Poznámkový aparát a práce s prameny	14
1.6	Poděkování	15
2.	Religionistika jako obor	16
2.1	Nástin dosavadních pojetí	16
2.1.1	Sebereprezentace náboženství v odborné literatuře	16
2.1.2	Positivistická religionistika a filosofie náboženství	18
2.1.3	Česká religionistika v letech 1948–1989	18
2.2	Charakter současného studia náboženství	19
2.3	Oborové jádro religionistiky a kontextové interpretace	22
2.3.1	Kontextová religionistika obecně	23
2.3.2	Dějiny náboženství	23
2.3.3	Kulturní antropologie a příbuzné obory o náboženství	23
2.3.4	Orientalistický přínos ke studiu náboženství	24
2.3.5	Psychologie náboženství	25
2.3.6	Sociologie náboženství	26
3.	Definice náboženství	27
3.1	Poznámka o stavbě a funkci definice	27
3.2	K historii definic náboženství	28
3.3	Definice náboženství jako východisko této práce	30
3.3.1	Komentář východiskové definice	30
3.3.2	Pojmy „sakrální“, „numinózní“	32
3.4	Religionisticky významné termíny	32
4.	Typologie náboženství	34
4.1	Obecné uvedení do typologie	34
4.1.1	Důvody typologie	34
4.1.2	Zásady typologie	34
4.2	Typologie užitá v české religionistické literatuře	35

4.3	Nástin typologie	37
4.3.1	Rozlišení religionistické látky na náboženství a jevy náboženství podobné	37
4.3.2	Typologie podle pojetí protipólu náboženského vztahu	38
4.3.3	Typologie podle situovanosti náboženského subjektu	40
4.3.4	Dělení náboženství podle typu kultury	43
4.3.5	Dělení náboženství podle vztahu k profánní společnosti	43
4.4	Meze typologie	44
5.	Religiozita	45
5.1	Co je religiozita?	45
5.2	Metody zkoumání religiozity	45
5.2.1	Použitelnost sociologických metod a jejich meze	45
5.2.2	Problematika otázek v religionistických šetřeních	47
5.3	Stav a vývoj religiozity	49
5.3.1	Hypotézy o religiozitě před jejím empirickým zjišťováním	49
5.3.2	Shrnutí a výklad významných údajů z empirických šetření	50
5.3.3	Interpretace shromážděných dat	53
6.	Vznik náboženství a jeho raná stadia	57
6.1	Místo úvah o vzniku náboženství v religionistice	57
6.2	V jakém smyslu lze mluvit o vzniku náboženství?	57
6.3	Metodologie studia raných etap náboženství	58
6.4	Nejstarší stadia náboženství	59
6.5	Dvě pojetí počátků náboženství	59
6.5.1	Evoluční koncepce	60
6.5.2	Degenerační pojetí	62
6.6	Česká responzivní hypotéza o původu náboženství	62
6.7	Různé výpovědi původu náboženství – mezioborová souvislost	63
7.	Nástin speciální religionistiky	64
7.1	Co je speciální religionistika?	64
7.2	Zaniklá starověká náboženství vybraných evropských etnik	64
7.2.1	Keltské náboženství	64
7.2.2	Náboženství starých Germánů	65
7.2.3	Náboženství starých Slovanů	66
7.3	Antická náboženství	66
7.3.1	Náboženství starých Egypťanů	67
7.3.2	Antické řecké náboženství	68
7.3.3	Antické římské náboženství	69
7.3.4	Íránské náboženství	71

7.4	Současná neliterární náboženství	72
7.4.1	Africká neliterární náboženství	72
7.4.2	Náboženství Oceánie	73
7.4.3	Indiánská náboženství	73
7.4.4	Náboženství arktických a sibiřských etnik	75
X 8.	Čínské národní náboženství	76
8.1	Původ a obecné rysy	76
8.2	Konfuciánství	77
8.3	Náboženský taoismus	79
X 9.	Hinduismus	81
9.1	Terminologické poznámky	81
9.2	Od prehistorie k védám	81
9.3	Védské náboženství	82
9.4	Hinduismus jako etapa indické náboženské tradice	83
9.5	Hinduismus v současnosti	85
X 10.	Buddhismus	88
10.1	Terminologie	88
10.2	Původ buddhismu	88
10.3	Buddhistické kanonické spisy	89
10.4	Théraváda	90
10.5	Mahájána	91
10.6	Současný buddhismus a jeho místo v západním světě	92
10.7	Doktrína a praxe buddhismu	93
X 11.	Judaismus	96
11.1	Pojmoslovné potíže	96
11.2	Původ judaismu	97
11.3	Základní náboženská literatura judaismu	98
11.4	Nástin dějin židovského společenství v diaspoře	99
11.5	Židovské mystické směry	100
	11.5.1 Kabala	100
	11.5.2 Chasidské hnutí	101
11.6	Současné uspořádání židovského náboženského společenství	102
11.7	Víra a náboženská praxe judaismu	103
	11.7.1 Víra	103
	11.7.2 Mravnost	103
	11.7.3 Bohoslužba	104
11.8	Vztah judaismu k jiným náboženstvím	104

X	12.	Křesťanství	106
	12.1	Místo křesťanství v současném světě	106
	12.2	Křesťanství na pozadí jiných náboženství	107
	12.3	Kdo je Ježíš Kristus?	108
	12.4	Křesťanská Bible	109
	12.5	Církev a církve	111
	12.6	Čemu křesťané věří	114
	12.6.1	Bůh stvořitel	115
	12.6.2	Vtělený Boží syn	115
	12.6.3	Vykoupení	115
	12.6.4	Duch svatý a milost	116
	12.6.5	Svátosti	116
	12.6.6	Poslední věci světa a člověka	117
	12.7	Křesťanská morálka	117
	12.8	Křesťanská liturgie	119
	12.9	Křesťanské církve v České republice	120
X	13.	Islám	123
	13.1	Význam islámu	123
	13.2	Vznik islámu	123
	13.3	Prameny Božího zjevení	124
	13.4	Dva hlavní směry islámu – sunnité a ší'ité	125
	13.5	Islám v náboženském a kulturním kontextu	125
	13.6	Další diferenciacie v islámu	126
	13.7	Islámská mystika	126
	13.8	Výklad Koránu a islámská věrouka	127
	13.9	Morálka islámu	128
	13.10	Islámské duchovní společenství	129
	13.11	Vztahy islámu k jiným náboženstvím	129
	14.	Změny náboženského paradigmatu	131
	14.1	Důvod zájmu	131
	14.2	Proč paradigmatická koncepce	131
	14.3	Změna paradigmatu není univerzální a pevně vázaná na dobu	132
	14.4	Situace před změnou náboženského paradigmatu	133
	14.5	Změna náboženského paradigmatu v různých kulturách	134
	14.5.1	Oblast řecké kultury – od mýtu k logu	135
	14.5.2	Hinduistické filosofické a náboženské školy	136
	14.5.3	Buddhismus jako výsledek změny paradigmatu	137
	14.5.4	Čínské klasické náboženství	138
	14.5.5	Změna paradigmatu v náboženství Izraelitů	139

14.6	Společné rysy nového náboženského paradigmatu	140
14.7	Další paradigmatická změna?	141
15.	Kritika náboženství a ateismus	143
15.1	Ateismus jako předmět religionistiky	143
15.2	Co je ateismus?	143
15.3	Otázka důslednosti ateismu	144
	15.3.1 Praktický ateismus	145
	15.3.2 Teoretický ateismus	145
	15.3.3 Náboženská indiference	145
	15.3.4 Militantní ateismus.	146
15.4	Kořeny ateismu.	146
	15.4.1 Je třeba hledat kořeny ateismu?	146
	15.4.2 Individuální kořeny ateismu.	147
	15.4.3 Sociokulturní kořeny ateismu	148
15.5	Nástin historie ateismu	150
15.6	Typy ateismu	151
	15.6.1 Humanistický ateismus.	151
	15.6.2 Sociální ateismus	152
	15.6.3 Scientistní ateismus	153
15.7	Rozhovor mezi náboženstvím a ateismem.	156
16.	Nová religiozita	159
16.1	Nová situace, přechod od moderny k postmoderně	159
16.2	Nová religiozita v křesťanství.	160
	16.2.1 Římskokatolická církev.	160
	16.2.2 Nová religiozita v protestantských církvích	161
16.3	Atypické směry vycházející z křesťanství.	161
	16.3.1 Původ a společné rysy.	161
	16.3.2 Unitářství	162
	16.3.3 Křesťanská věda	163
	16.3.4 Grálová hnutí	163
	16.3.5 Rosikrucianství.	164
	16.3.6 Martinismus	165
	16.3.7 Anthroposofie.	166
	16.3.8 Obec křesťanů	167
	16.3.9 Unifikační hnutí	167
16.4	Mimokřesťanská nová religiozita	168
	16.4.1 Úvod.	168
	16.4.2 Západní ezoterismus	170
	16.4.3 Obnovená náboženství předků dnešních evropských národů.	171

16.4.4	Satanismus jako kontroverzní jev současné náboženské scény . . .	172
16.4.5	Orientální systémy v nové religiozitě	173
16.4.6	Čínské náboženství v nové religiozitě	174
16.4.7	Hinduistické prvky nové religiozity	175
16.4.8	Buddhismus v nové religiozitě	176
16.5	Současný náboženský eklekticismus	177
16.6	Kvazireligiózní aspekty v hnutích lidského potenciálu	178
16.7	Některé charakteristické společné znaky nové religiozity	179
17.	Fenomén náboženského sektářství	181
17.1	Dosavadní reflexe náboženského sektářství	181
17.2	Posuny významu slova „seкта“	181
17.3	Vymezení sekty	182
17.3.1	Falešné znaky sektářství	183
17.3.2	Znaky sekty použitelné pro definici	184
17.4	Sektářství na současné náboženské scéně	186
17.5	Reakce na sektářství	188
17.6	Studium problematiky sekt v českém prostředí	190
18.	Mezináboženské vztahy	191
18.1	Důvody a východiska úvah o mezináboženských vztazích	191
18.2	Uspořádání dílčích témat v této kapitole	192
18.3	Objasnění pojmů	193
18.4	Pojetí mezináboženských vztahů	194
18.4.1	Náboženský exkluzivismus	194
18.4.2	Náboženský pluralismus	195
18.4.3	Náboženský inkluzivismus	196
18.5	Mezináboženský dialog	196
18.6	Praktické podoby dialogu a spolupráce	198
18.7	Kroky za dialog	200
	Literatura	202
	Rejstřík	211
	Poznámky	217